

ล่า ... การวิจารณ์เชิงจิตวิทยา

ชมพูนุท เมฆเมืองทอง¹

Chomphunut Makemuengthong¹

“เหตุผล” กับ “ความรู้สึก” บางจังหวะแห่งชีวิตเราก็แยกกันด้วยเส้นบางๆเกินกว่าที่สายตามนุษย์จะมองเห็น

เห็นนวนิยายเรื่อง “ล่า” ของทมยันตี ฉบับที่พิมพ์โดยสำนักพิมพ์บ้านวรรณกรรม หลังจากเคยอ่านหลายครั้งหลายปีที่ผ่านมา ทำให้ตระหนักว่า การตีพิมพ์ซ้ำหลายต่อหลายรอบนอกจากจะแสดงถึงคุณภาพของผลงานสร้างสรรค์เรื่องนี้แล้ว ยิ่งนำมาอ่านอีกครั้ง ก็ยิ่งเห็นว่า เกิดมุมมองรับรู้ต่อเรื่องราวนี้ใหม่เหมือนดังว่าไม่เคยอ่านนวนิยายเรื่องนี้มาก่อน จนเกิดคำถามว่า “เหตุใดอ่านเรื่องนี้จบไปก็ครั้ง ความคิดถึงไม่จบ เฉกเช่นดังว่าทมยันตี พังแต่งเรื่องนี้ขึ้นในเวลานี้ ในยุคและสมัยนี้”

ทมยันตี นักเขียนผู้ซึ่งมีความสามารถที่ทุกคนยอมรับ งานเขียนของเขาหลายชิ้นเป็นที่ชื่นชอบของผู้อ่าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องแนวพาฝันประเภทจิตนิยม หรือสะท้อนภาพชีวิตที่เป็นธรรมชาตินิยม และหนึ่งในผลงานที่ไม่มีความลืมจากใจนักอ่านคือเรื่องราวที่ว่าด้วย สติสตรีในเรื่องล่า

ล่า ทมยันตีเขียนขึ้นเพื่อแม่ทุกคน ที่เสียลูกไปกับด้วยเคราะห์กรรมที่ไม่สามารถป้องกันให้แก่ลูกได้ ความเด่นของเรื่องไม่ว่าจะเป็นด้านตัวละคร โครงเรื่องต่างก็เป็นที่ยึดความทรงจำในหมู่นักอ่านอย่างไม่มีวันลืมเลือน แต่สิ่งที่เด่นมากที่สุดที่ทำให้เรื่องนี้น่าสนใจและประทับใจ คือการเข้าถึงเหตุผลทางจิตวิทยาที่ทมยันตีนำมาเสนอ เหมือนจิตแพทย์ที่เข้าใจคนไข้ (ตัวละคร) ของเขา และเชื่อว่า ผู้ที่พอจะมีใจเป็นจิตแพทย์ จะไม่โทษการกระทำของมธุสรเลยแม้แต่นิดเดียว

ผู้เขียน ผูกเรื่องขึ้นท่ามกลางความเจ็บปวดในชะตาชีวิตของหญิงคนหนึ่ง (มธุสร) ที่ถูกสามีผู้เห็นแก่ตัวมอบความเจ็บปวดให้ แต่เธอก็ไม่มีวันท้อแท้กับสิ่งที่เกิดขึ้นเพราะลูก ความรักที่เธอมีต่อลูก ทำให้เธอต่อสู้ทุกอย่างเพราะเธอเชื่อว่าชีวิตของเธอมิใช่แค่ลูกเท่านั้น แต่ความอภัยแห่งสังคม และเพื่อนมนุษย์ที่เอาเปรียบผู้ที่อ่อนแอกว่า ทำให้เธอต้องสูญเสียลูกไป ความเจ็บปวดใดจะร้ายเท่าการที่ลูกสาวของเธอ ถูกชายชั่วที่ 7 ข่มขืน โดยที่เธอไม่สามารถช่วยเหลือได้ การเสียสติของลูก การเสียครอบครัวของเธอ ทำให้เธอต้องล่าด้วยตัวเองเพื่อให้มนุษย์เหล่านั้นชดใช้ความผิดแก่เธอ ในเมื่อสถาบันความยุติธรรมไม่สามารถช่วยเธอได้

“แม่จ๋า แม่จ๋า ช่วยด้วย” เป็นกระแสสำนึกที่ก้องอยู่ในโสตประสาท ที่ดูเหมือนจะเป็นตัวปลุกสัญชาตญาณแก่เธอ

ซิกมันด์ ฟรอยด์ กล่าวว่าไว้ว่าบุคลิกและพฤติกรรมของมนุษย์ เป็นผลอันเกิดจากกลไกทางจิตอันประกอบด้วย อิด อีโก และซูเปอร์อีโก อิด คือ สัญชาตญาณส่วนลึกที่มนุษย์มีมาแต่กำเนิด เช่นความหิว ความใคร่ ความรัก ความเกลียด ความอิจฉา ความกลัว อีโก คือ กลไกทางจิตที่ดำเนินไปให้สมปรารถนา หรือสนองความต้องการของอิด และซูเปอร์อีโก คือกลไกของจิตที่เกิดขึ้นจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมภายนอก เช่น บุคคลอื่น สังคม ความเชื่อทางศาสนา ซูเปอร์อีโกจะควบคุมให้การแสดงออกของอิดและการดำเนินการของอีโกเป็นไปอย่างเหมาะสม เช่น เป็นที่ยอมรับของสังคมภายนอก ในส่วนของอิดนั้น ฟรอยด์ได้ขยายแนวความคิดเพิ่มเติมเข้าไป

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

อีกว่า สัญชาตญาณของมนุษย์มีมากมายหลายประการก็จริง แต่ก็อาจจะจัดเป็นหมวดใหญ่ๆ ได้เป็น 2 หมวด คือ หมวดสัญชาตญาณมุ่งเป็น และสัญชาตญาณมุ่งตาย สองสัญชาตญาณนี้ปะทะกันอย่างรุนแรงตลอดเวลา

ในกระบวนการศึกษาวรรณกรรมนั้น การนำหลักจิตวิเคราะห์มาอธิบายตัวละครในวรรณกรรม เป็นลักษณะหนึ่งในการวิจารณ์เชิงจิตวิทยา ดังนั้น จึงดูเหมือนกับว่าผู้เขียนนำเสนอหลักทางจิตวิทยาได้อย่างแนบเนียน เหมาะสมและกลมกลืนทำให้ผู้อ่านอาจเผลอคิดไปว่านวนิยาย ลำ เป็นตัวอธิบายถึงพฤติกรรมมนุษย์ตามหลักพฤติกรรมของ ชิกมัน ฟรอยด์

ความเจ็บปวดที่มธุรสได้รับกับการสูญเสียของเธอ ทำให้เธอไม่สามารถใช้ชีวิตต่อไปอย่างปกติได้ สัญชาตญาณมุ่งตายของเธอเร่งเร้าให้เธอต้องทำบางสิ่งบางอย่าง ไปตามการบงการของอิด

“โลกทั้งโลกก็กลับมิดมิดอีกครั้ง ในความมืดนั้นในหัวใจของฉัน มิได้ยอมรับความสงบใฝ่หาความตาย ดังเช่นที่แรก ฉันเฝ้าบอกตัวเองว่าอย่าพึ่งตาย อย่าพึ่งตาย เจ้ามีธุระที่ต้องจัดการอีกมากนัก จัดการกับพวกมันให้ได้ จัดการให้ได้”

สัญชาตญาณมุ่งตายของมธุรส เร่งเร้าให้หล่นต้องการจะตายไปจากโลกนี้ในตอนแรก แต่กระแสนแห่งความเจ็บปวดในจิตใจได้เปลี่ยนความต้องการที่จะทำร้ายตนเองเป็นความก้าวร้าว ในลักษณะการทำร้ายผู้อื่น ที่ทำให้เธอเจ็บปวดอย่างสาสม และสะใจ

มธุรส ถูกสร้างขึ้นในความเป็นหญิงที่เคร่งครัดกับระเบียบ มีความอ่อนโยน และอ่อนแอ เธอถูกบ่มเลี้ยง มาตามแบบอย่างแห่งศีลธรรม เธอเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมตามความเป็นไปแห่งอีโก แต่ “แม่จ๋า แม่จ๋าช่วยหนูด้วย” ได้ปลุกกลไกจิตแห่ง อิด ให้ตื่นขึ้นมาเกิดกับเธอ มันจึงเกิดความคิดในกระแสนระบบของเธอเสมอว่า

“จัดการให้ได้ จัดการให้ได้”

ผู้เขียนสร้างภาพของอิดขึ้น ภายใต้อิทธิพลของ รุ่งฤดี

รุ่งฤดี เกิดขึ้นจากสัญชาตญาณมุ่งตายที่เป็นผลมาจาก อิด และเมื่อใดที่มธุรส หรือ อีโก อ่อนแอ ซุปเปอร์ อีโก อันเป็นพลังจิตฝ่ายสูงที่คอยหักห้ามความต้องการของอิด โดยเหนี่ยวรั้งอีโกให้ทำงานอย่างมีเหตุผลก็ไม่สามารถควบคุมได้แล้ว รุ่งฤดี จึงเป็นผู้บงการของมธุรส

“ฉันเคยนึกเหมือนกันว่า บัดนี้ มีเจ้าอะไรอย่างหนึ่งที่แทรกซ้อนลงมาร่างกายฉัน ในสมองฉัน และไอ้เจ้าสิ่งนั้นดูเหมือนมันจะมีอำนาจเหนือฉันมากมายนัก มันมีความจำดีมีความแข็งแรง กระฉับกระเฉงว่องไว และสามารถสั่งให้ฉันทำอะไรได้ทุกอย่าง ด้วยเสียงกระซิบอันผ่านตรงสู่สมองฉันทีเดียว”

เจ้าตัวอะไรในร่างการ หรือ อิด ภายใต้อิทธิพลของรุ่งฤดีได้เกิดขึ้น และบงการชีวิตของมธุรส ให้มีพฤติกรรมเปลี่ยนไปจากเดิม กลายเป็นความก้าวร้าวตามสัญชาตญาณมุ่งตายของเธอ ความก้าวร้าวของเธอได้ออกมาตามรูปของการตาม ลำ เธอได้ลำสามี และมนุษย์ทั้ง 7 ที่สร้างความเจ็บช้ำแก่เธอ ไม่ว่าจะเป็นเจ้าไก่อ่อน เจ้าชัย เจ้าจิว เจ้ายัง เจ้าแป้ว และมนุษย์ชั่วอีก 2 คน รุ่งฤดีให้ครอบงำ และบงการให้มธุรสแสดงความก้าวร้าวโดยการให้เธอฆ่ามนุษย์เหล่านั้นด้วยวิธีการต่างๆ ให้สาสมกับความผิด

แต่ซุเปอร์อีโก หรือความดีของมธุรสก็ทำให้มธุรส ต้องต่อสู้ในการบังคับอดีต หรือรุ่งฤดี ประกอบกับการที่คำอบรมต่างๆ ที่หลังไหลเข้ามาสู่ความทรงจำของมธุรส หรือซุเปอร์อีโกต่างก็พยายามต่อสู้กับอดีต เพื่อให้มธุรสเป็นปกติ

“แม่รุ่งฤดีใช้มือซ้ายลากหมอนดำมาใกล้ ใช้มือขวาเปิดกระเป๋ามือล้วงกำวัตถุเย็นๆ ภายใน ช่วงขณะนั้น ความลึกลับได้แวบผ่านเข้ามา ... ไม่ใช่เพราะหัวใจรับรู้ต่อรสสัมผัสนั้น ไม่ใช่เพราะความเวทนา แต่เป็นความเคยชินของคนที่ถูกอบรมด้วยศีลธรรมมาโดยตลอด ... อย่าทำบาป...”

แม้จะต่อสู้อย่างไร กระแสจิตของแม่รุ่งฤดีก็เข้มแข็งกว่า

“บาปกรรมหรือช่างเถิด มันไม่มีเวลามากอยดูมันในนรก แต่ฉันจะส่งมันไปนรกเสียเอง”

“ขณะที่สังขารอันเป็นส่วนภายนอกของฉันถลอลย่น ร่างภายในอีกส่วนหนึ่งของฉันกลับแข็งแรงขึ้นอย่างรวดเร็ว มันสมองของร่างการนั้นดูปราดเปรี้ยว เฉลียวฉลาด และมีอำนาจเหนือร่างกายภายนอกของฉันขึ้นเป็นลำดับ ท้ายสุด ร่างนั้นก็มีความจรรโลงฉันโดยสิ้นเชิง”

และการที่ผู้เขียนกล่าวว่า

“ลงท้าย แม่มธุรส คนโง่คนอ่อนแอ ก็ตกอยู่ภายใต้อำนาจของแม่รุ่งฤดีอย่างสิ้นเชิง”

จนถึงขั้นว่า

“แม่มธุรส นั่งเฝ้าอยู่ในความมืด อันเป็นส่วนลึกที่สุดของหัวใจ”

ก็แสดงให้เห็นว่าอดีตได้เข้ามาครอบงำ และมีอิทธิพลเหนือซุเปอร์อีโก และอีโก จึงปรากฏพฤติกรรมอันก้าวร้าวและโหดร้ายของมธุรสขึ้นมา

การฆ่าชายทั้ง 7 ด้วยวิธีการต่างๆ จึงเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการกระเบิดสมองโดยใช้ปืน หรือการใช้มีดแทง และควั่นหัวใจชายชั่ว การเอาน้ำกรดราดไปบนร่างที่เต็มไปด้วยบาดแผล การใช้ศุนย์ถ่วงล่อล่อกับหน้าเจ้าชาย การชิงเจ้าจ้าวกับรางวัลไฟ เพื่อรอการหายหน้าของมันต่อหน้าต่อตา ซึ่งดูเธอจะสนุกสนานและชื่นชอบ หรือการใช้มีดตัดลิ้น ข้อมเท้า แขนพับ ข้อมมือ ที่ละชิ้นของเจ้าชาย เพื่อความสุขในการเห็นเลือดสีแดงๆ และสุดท้ายการใส่ยาพิษเจ้าแป้ว เพื่อให้มันทรมานและตายไปต่อหน้าต่อตา เป็นการฆ่าที่โหดร้ายและมีพฤติกรรมที่ดูเหมือนจะซาดิสต์ ที่พึงพอใจที่เห็นคนเจ็บปวด ทรมาน และที่สำคัญการที่นำลูกสาวมารับรู้และร่วมการฆ่า ดูจะโหดร้ายนัก

แต่เมื่ออดีต ได้เข้ามาครอบงำพฤติกรรมของมธุรสแล้ว เธอก็ยอมทำได้ง่ายตาย

เรื่องนี้จึงเด่นอยู่ตรงที่ผู้เขียน ผู้เขียนใช้การโต้แย้งกันระหว่างมธุรส และรุ่งฤดี หรือซุเปอร์อีโก กับอดีต ตลอดเรื่องเหมือนละครใบ้ที่มีฝ่ายขาวกับฝ่ายดำ หรือพวกนางฟ้ากับซาตานต่อสู้กันเพื่อครอบครองจิตใจของมนุษย์ แต่จะต่างกันที่เรื่องนี้ ทมยันตีให้อิทธิพลเป็นผู้ชนะ เหมือนกับจะบอกและตอกย้ำว่า อีโกที่แสดงออกมานั้น และแม่ซุเปอร์อีโกก็ไม่สามารถใช้ได้แล้วในโลกมนุษย์ใบนี้

และสุดท้ายสัญญาตมของเธอก็ไม่สามารถให้เธอใช้ชีวิตอย่างปกติได้ เมื่อเธอละมนุษย์เหล่านั้นได้หมด รุ่งฤดีหรืออดีต ก็ถูกกดเก็บแต่เธอก็ไม่มีจิตสำนึกอะไรของการอีก โดยผู้เขียนให้เธอต้องกลายเป็นผู้ป่วย

โรคจิต เธอไม่มีสติในพฤติกรรมอีกแล้ว

จะเห็นได้ว่า การนำเสนอของทนายดีที่แสดงถึงการต่อสู้ทางจิตของคนที่เกิดจากความกดดันและความเจ็บปวดที่ตนเองได้รับ จนต้องแสดงพฤติกรรมที่ก้าวร้าวโดยการล่าผู้อื่นด้วยวิธีที่โหดเหี้ยม ด้วยตัวของผู้หญิงที่อ่อนแออันเป็นผลอันมาจากกลไกทางจิตที่ซิกมัน ฟรอร์ด ได้กล่าวไว้นั่นเอง การที่ผู้เขียนได้เข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ด้วยวิธีการเหล่านี้ จึงทำให้ ล่า เป็นนวนิยายที่มีเหตุผลและไม่โหดร้ายเลย เพราะในเมื่อมนุษย์มีกลไกทางจิต อันได้แก่ อิด อีโก ซุปเปอร์อีโก อยู่ในตัวตนแล้ว มนุษย์ย่อมทำได้ทุกอย่าง มันอยู่ที่ว่ากลไกใดที่เข้มแข็งกว่ากัน